для четвертокурсників, за дієвістю, на перше місце (з другого на першому курсі) переходять вимоги сторонніх людей, котрі безпосередньо не можуть їх покарати за низьку відповідальність, але дуже дієвими стають внутрішні етичні інстанції студентів, які спонукають до виконання взятих. Окрім того, у випускників розширюється бачення можливих варіантів виходу із ситуації, коли необхідно зробити вибір між двома справами.

Як на першому, так і на четвертому курсі, найменш дієвими у спонуканні до вибору студентами відповідальної поведінки є вимоги викладача. Але на четвертому курсі дещо змінюються поведінкові прояви відповідальності студентів, пов'язані з посиленням вимог викладача. Відповідно, на четвертому курсі збільшується варіативність відповідей студентів щодо шляхів виконання взятих зобов'язань.

Отже, аналіз проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що динаміка становлення відповідальності студентів впродовж їх навчанні у вузі відзначається тенденцією до конструктивного розвитку її діяльнісно-поведінкового компоненту.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1.*Діагностика особистості молодшого школяра: Методичні матеріали для шкільного психолога /За ред. В.Г.Панка. – К: Республіканський науково-методичний Центр психологічної служби в системі освіти, 1992. – с.8 – 28.*

2.Патинок О.П. Становлення відповідальності як професійно значущої якості майбутнього соціального працівника. Дис. .. канд. психол. наук. НПУ імені М.П.Драгоманова. - К., 2008.

3.Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки.– К.: Україна. Віта, 1996. – 130 с.

159.923.2 ***Пасічняк Р. Ф.***

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

В статье раскрываются сущность профессиональной идентичности с точки зрения социально-психологических условий и факторов ее становление на этапе профессионального обучения в высшем учебном заведении.

Не зважаючи на великий обсяг теоретичних та прикладних досліджень, що стосуються різних видів соціальної ідентичності, проблема професійної ідентичності сучасного фахівця залишається недостатньо вивченою. Зокрема, ведеться полеміка стосовно того, чи доречним буде формування стабільної (незмінної) професійної ідентичності, що засвідчує «вірність» особистості обраній професії. Зростання темпів науково-технічного прогресу, швидка мінливість світу професій, спеціальностей і спеціалізацій вимагає від сучасного фахівця певної готовності до зміни професійної діяльності, гнучкості професійної ідентичності.

Соціальна ідентичність складається з окремих ідентифікацій та визначається приналежністю індивіда до різних соціальних категорій: раси, національності, класу, професійної групи, статі і т.д. [1, с. 626]. Вона є важливим регулятором самосвідомості та соціальної поведінки людини. З цих позицій професійну ідентичність можна розглядати в якості одного із варіантів соціальної ідентичності. Вчені підкреслюють, що поряд з особистісною ідентичністю, соціальна ідентичність вибудовує єдину когнітивну систему «Я-концепції». Соціальна ідентичність складається з тих аспектів образу «Я», які випливають із сприйняття індивідом себе як члена певних соціальних груп.

Професійна ідентичність складається з тих компонентів образу «Я», які є наслідком сприйняття індивідом себе як представника певної професійної групи і з цих позицій розглядається нами як соціально-психологічне явище.

Як сфера самосвідомості, професійна ідентичність містить емоційно забарвлене знання про власну приналежність до певної професійної спільноти, відповідно до якого в індивіда формується система професійних цінностей та форм поведінки, прийнятих в референтній професійній групі [2].

Наявність професійної ідентичності передбачає, що особистість визначає себе в ракурсі змісту та структури практичної діяльності, ототожнюється з нею. Її характеризує прийняття провідних професійних ролей, цінностей, норм, що спонукають особистість до ефективної практичної діяльності та до постійного професійного самовдосконалення.

Професійна ідентичність, як є невід'ємна складова професійної самосвідомості особистості є інтегральним утворенням, що включає такі елементи:

1. Усвідомлення норм, правил, моделей професії як еталонів для порівняння та оцінки власних якостей.
2. Усвідомлення цих якостей в інших людях, порівняння себе з деяким ідеальним зразком чи конкретною людиною.
3. Врахування оцінки себе як професіонала з боку колег.
4. Самооцінка людиною своїх окремих сторін – розуміння себе, своєї професійної поведінки, емоційне ставлення та оцінка себе.
5. Позитивне оцінювання себе в цілому, своїх позитивних якостей, перспектив, що приводять до позитивної «Я – концепції». Цей рівень професійного самовизначення підвищує впевненість в собі, задоволеність професією, приводить до зростання прагнення до самореалізації.

Дана ідентифікаційна структура виконує такі специфічні функції [3]:

1. Стабілізуючу – забезпечує необхідний ступінь професійного центризму та стійкості професійно-ментальної позиції.
2. Перетворюючу – забезпечує зміни професійно важливих якостей фахівця та міру ідентифікації себе з професією.

Професійна ідентичність утворюється в результаті співвіднесення інтеріорізованих моделей професії і професійної діяльності з професійною Я-концепцією. Вона вимагає прийняття людиною певних ідей, переконань, оцінок, правил поведінки, що визнані та розділяються членами даної професійної групи (професійного співтовариства).

Становлення професійної ідентичності відбувається протягом професійного циклу, який закономірно проходить кожна людина. Професійний цикл – це послідовність періодів чи етапів життя людини, що включають знайомство зі світом професій та професійний вибір, одержання освіти і професійної підготовки, початок самостійної роботи та накопичення досвіду, кар'єрний ріст і періоди подальшої професіоналізації [4, с.714].

Ідентифікація з конкретним працівником приводить до того, що в період з 5 до 10 років у дітей формується намір здобути в майбутньому цю професію і цей намір стає частиною їх Я-концепції. Однак набуття конкретної професійної ідентичності розпочинається з того моменту, коли, зробивши певний професійний вибір, молода людина починає готувати себе до неї, набуває певного трудового досвіду, який надалі буде визначати її вибір і початок трудової кар'єри (від 15 до 25 років). Отже, не можна ототожнювати професійну ідентичність фахівця та професійну ідентичність студента – майбутнього фахівця.

Розвиток професійної ідентичності найбільш інтенсивно відбувається в студентський період – період цілеспрямованого оволодіння системою професійних знань, практичних навичок та вмінь в обраній галузі діяльності. За своєю суттю професійна ідентичність того, хто тільки розпочав опанування професією, - це єдність уявлень про себе, емоційних переживань і усвідомленої активності, обумовлених професійним навчанням, на основі чого формується почуття тотожності з самим собою як майбутнім спеціалістом. Найхарактернішими особливостями такої ідентичності є ймовірнісний, індивідуальний та нерівномірний характер її розвитку.

Реальний досвід трудової діяльності значною мірою корегує професійну ідентичність. Коли молода людина включається в трудову діяльність може виявитись, що її очікування не виправдались, не співпадають з реальністю, рівень оволодіння конкретними професійними знаннями, вміннями та навичками є недостатнім, робота може виявитись нудною, керівники – несправедливими, заробіток – низьким. Все це приводить до розчарування, фрустрації і, як наслідок, перешкоджає подальшому професійному росту.

Провідною умовою розвитку професійної ідентичності є професійне навчання, в ході якого відбувається якісний стрибок в розвитку ідентифікаційних структур, які виражають належність людини до конкретної професії.

Психологічними умовами розвитку професійної ідентичності студента виступають: формування адекватного уявлення про себе як про майбутнього спеціаліста в певній галузі; усвідомлення перспектив та смисло-життєвих орієнтацій; позитивні емоції у зв'язку з переживанням професійної самототожності; активність спрямована на оволодіння професією; актуалізація та розвиток механізмів самопізнання, рефлексії та самопрогнозування.

Вчені підкреслюють величезну роль наставників у формуванні професійної ідентичності, які не тільки забезпечують зворотній зв'язок молодому професіоналу, але й підвищують почуття його компетентності та самостійності. Майстри-професіонали не тільки виступають в якості зразка для наслідування в соціальному та професійному планах, але й підтримують просування молодих працівників у професіоналізмі.

Шнейдер Л.Б. зазначає, що умовою становлення професійної ідентичності є практика соціальної взаємодії з іншими та з самим собою. Особисте включення студента в засвоєння професійної діяльності, набуття професійного досвіду в процесі навчання, використання діалогічного підходу у взаємодії «викладач-студент» забезпечують поєднання емоційно-ціннісного та професійно-особистісного досвіду їх носіїв [4].

Відданість молодої людини своїй роботі та професії посилюється в результаті її зростаючої корпоративної лояльності та адаптації до очікувань і норм, властивих даній професії. Лояльність розвивається в міру того, як молодий фахівець ідентифікується зі своєю професією. В результаті тривалого періоду роботи на певному підприємстві люди ідентифікуються зі своєю професійною групою. В міру того, як людина набуває досвіду в роботі, вона навчається продуктивним прийомам розв'язання різноманітних задач, починає розуміти необхідність рахуватися з визнаними авторитетами в своїй професійній групі і жити відповідно до прийнятих в цьому середовищі норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеев В.С., Толмасова А.К. Теория социальной идентичности и ее эмпирические верификации // Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ-М, 2003. – С. 624 – 638.

2. Иванова Н.Л., Конева Е.В. Социальная идентичность и профессиональный опыт личности: [монография] / Н.Л.Иванова, Е.В.Конева. - Ярославль: «Аверс Пресс», 2003. - 132 с.

3. Ермолаева Е. П. Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность (статья первая) / Е. П. Ермолаева // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 4. - С. 51-59.

4. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: структура, генезис, условия становления // Автореферат … доктора психологических наук. – М., 2001.

УДК 811.161.2

Полиця Т. Д.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ»

Концепт належить до тих «проблемних» понять, які функціонують на стику різних наукових дисциплін, що й зумовлює складність його дослідження, а феномен, позначений цим терміном, такий же давній, як і сама людина. Проблема концепту тісно пов'язана з проблемою формування думки у свідомості людини.

Філософським підґрунтям дослідження поняття слугують праці концептуалістів – представників напряму середньовічної схоластичної філософії, який виник у дискусії про форми існування загального між реалістами та номіналістами. Засновником концептуалізму вважають французького філософа та теолога П. Абеляра, автора самого терміна «концепт», використовуваного на позначення явища, що виникало в розумі на основі спільного, загального в одиничних речах [ФЕС, 300]. Концептуалісти стверджували, що «концепт – це особливе загальне поняття, виражене словом». Абелярівське розуміння концепту пізніше було розширене філософами і зараз «під концептом розуміють поняття – ідею, що містить у собі певний підхід до дійсності» [Там само].